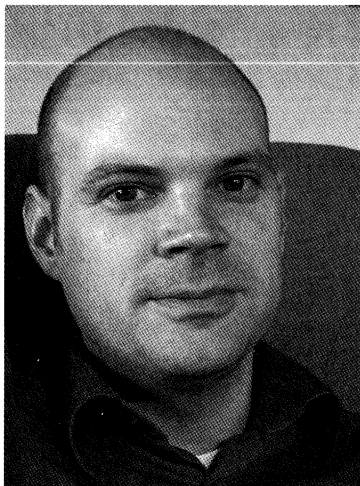

Några internationella perspektiv på en forskningspolitik i förändring

MARTIN FREDRIKSSON är doktorand vid Tema Q, Linköpings universitet, och han arbetar på en avhandling om den svenska upphovsrättens utveckling 1810–1960 som kommer att bli färdig under våren 2009. Han är också assistent på ACSIS där han, tillsammans med Johan Fornäs, sköter den löpande verksamheten och hanterar internationella samarbeten och kontakter med gästforskare.

Advanced Cultural Studies Institute of Sweden är ett nationellt centrum där verksamheten i stor utsträckning kretsar kring internationella samarbeten och utbyten. Med åren har ACSIS utvecklat ett omfattande internationellt nätverk med stor geografisk och akademisk bredd. Inför detta nummer av *Kulturella Perspektiv* bestämde vi oss för att utnyttja detta nätverk för att försöka få ett samlat intryck av vilka tendenser som dominerar dagens forskningspolitiska utveckling i olika delar av världen och hur det påverkar den tvärvetenskapliga kulturforskningens villkor. Vi tog kontakt med några av ACSIS tidigare gästforskare och bad dem beskriva den akademiska verklighet de lever i med hänsyn till frågor om forskningsfinansiering, kvalitetsmätning och tvärvetenskapens plats i det disciplinära landskapet. Vi fick svar från fem yngre forskare i Australien, Nya Zeeland, Storbritannien, Finland och Israel som alla på olika sätt vittnar om ett forskarsamhälle i omvälvning. Följande sammanställning bygger på rapporter från Naomi Stead, universitetslektor vid School of Architecture, University of Technology Sydney; Geoff Stahl, universitetslektor vid institutionen för Media Studies, Victoria University of Wellington; Mark Banks, Reader i sociologi vid Open University; Giacomo Bottà, forskare vid Department of Social Policy, Helsingfors universitet och Motti Regev, professor i sociologi vid The Open University of Israel.¹

VETENSKAPENS VÄRDE OCH FORSKNINGENS NYTTA

Precis som i Sverige tenderar finansieringen att hamna högst upp på dagordningen över brännande forsknings-

politiska frågor i alla dessa länder. Våra olika informatörer beskriver mer eller mindre likartade finansieringssystem där en stor, ofta statlig, anslagsgivare flankeras av ett antal mindre stiftelser och fonder. Få av dessa anslagsgivare fokuserar uteslutande på kulturvetenskaplig forskning och det samlade intrycket är att humaniora i allmänhet har svårt att hävda sig gentemot natur- och samhällsvetenskaperna. Naomi Stead framhåller att ett av de huvudsakliga problemen för kulturforskare i Australien är att den största forskningsfinansiären, statliga Australian Research Council (ARC), nästan inte gör någon åtskillnad mellan olika forskningsområden vilket innebär att kulturforskarna tvingas konkurrera med tekniker, naturvetare och samhällsvetare. I sina bedömningar utgår ARC i huvudsak från metoder för kvalitetsmätning som utvecklats inom naturvetenskaperna vilket ofta talar till nackdel för kulturforskare, inte minst för att man fäster stor vikt vid Thomsondatabasens citatindex som har en välkänd slagsida gentemot naturvetenskapliga publikationer. Vid de enskilda universiteten tenderar man dessutom att prioritera forskningsprojekt och miljöer som bedöms ha goda utsikter att få medel från ARC i framtiden, vilket ytterligare stärker obalansen i resursfördelningen och gör det svårt för unga forskare att komma in i systemet. Här får det statliga forskningsrådets finansieringskriterier med andra ord genomslag på flera nivåer vilket gör att hela finansieringssystemet riskerar att få en konserverande effekt.

Det brittiska finansieringssystemet uppvisar en liknande tendens att koncentrera resurserna till etablerade miljöer och befrämja redan upptrampade forskningsspår. Mark Banks beskriver hur systemet på senare år har omstrukturerats från att

fördela medel över ett brett fält av forskningsinstitut till att premiera ett fåtal aktörer som placerar sig bäst i de nationella kvalitetsmätningarna. Detta är en tvetydig utveckling. Å ena sidan ger det högkvalitativa kulturforskningsinstitut möjlighet att utveckla sin verksamhet. Å andra sidan tenderar det samtidigt i praktiken att premiera gamla lärosäten med lång forskningstradition och eftersom de flesta tvärvetenskapliga kulturforskningsinstitutioner finns vid yngre universitet riskerar det att förfördela kulturstudierna och den interdisciplinära humanioran i allmänhet.

En något annorlunda problembild möter man i Giacomo Bottàs skildring av den finska finansieringssituationen. Här måste kulturforskarna inte bara konkurrera med etablerade discipliner. Eftersom många av de stiftelser som tidigare var reserverade för kulturforskare nu också har börjat ge pengar till olika konstnärliga projekt krymper anslagen till den teoretiska kulturforskningen. Detta hänger delvis samman med att många konst-, teater- och danshögskolor också har börjat arrangera forskarutbildningar som finansieras via samma kanaler som resten av humanioran. Här är det med andra ord inte enbart den traditionella disciplinordningen som lägger hinder i vägen för den interdisciplinära forskningen. Också det faktum att universitetsvärlden öppnas upp mot ett bredare fält av praktisk, konstnärlig forskning riskerar att ta resurser från andra halvtablerade forskningsfält som kulturstudier.

Utpräglad tvärvetenskapliga ämnesområden som kulturstudier påverkas naturligtvis också av kulturforskningens allmänna villkor, men de intar i vissa avseenden en särskild position i finansieringssystemen. De stora finansiärerna är

i regel öppna för tvärvetenskapliga forskningsansökningar men de praktiska möjligheterna att få pengar för interdisciplinär forskning varierar. Motti Regev beskriver det israeliska forskningsrådets humanistiska och samhällsvetenskapliga granskningskommittéer som relativt öppna för tvärvetenskapliga ansökningar. Geoff Stahl hävdar i sin tur att många av Nya Zeelands fonder och stiftelser aktivt premierar ämnesövergripande forskningssamarbeten. I Finland verkar situationen dock vara den motsatta: här stupar tvärvetenskapliga ansökningar ofta på att de inte passar in i ett starkt disciplinbundet finansieringssystem där de sökande förväntas definiera sina projekt utifrån en traditionell ämnesstruktur och granskningskommittéerna ofta saknar kompetens eller intresse att bedöma tvärvetenskapliga ansökningar.

I allmänhet är det just metoderna för att mäta forskningens kvalitet som framstår som det största problemet för humanioran i allmänhet och kulturstudierna i synnerhet i de länder som ingått i denna undersökning. Dessa metoder tillskrivs framför allt två stora brister: olämpligt sammansatta granskningskommittéer och en övertro på publiceringslistor och citationsindex. Med undantag för det israeliska exemplet förlitar sig de flesta nationella finansieringssystem i stor utsträckning på sådana bibliometriska mätningar. Våra korrespondenter tycktes i allmänhet förutsätta att detta är till men för den kulturvetenskapliga forskningen eftersom den är underrepresenterad i inflytelserika databaser som Thomsons *Web of Science*. Samtidigt vittnar många om att såväl de bibliometriska mätningarnas brister som granskningskommittéernas ofta obalanserade sammansättning är ett allmänt erkänt problem som klättrar allt högre upp på

den forskningspolitiska agendan. Detta gäller delvis i Storbritannien, men framför allt i Australien och Nya Zeeland där man på sista tiden har börjat se över sina bedömningssystem och anpassa granskningskommittéerna till kulturvetenskapens nya forskningslandskap. Detta innebär bland annat en strävan efter att också tvärvetenskapliga ansökningar ska bedömas utifrån deras egna villkor.

Samtidigt finns det också en generell tendens att styra forskningsmedel till politiskt högprioriterade områden vilket kan få skiftande konsekvenser för kulturforskningen. På Nya Zeeland anslås det särskilda medel för forskning kring ursprungsbefolkningarnas livsvillkor vilket erbjuder en möjlighet för kulturvetenskapliga ansökningar. I Australien har man å andra sidan valt att prioritera områden som hälsa, hållbar utveckling och industriell spetsteknologi vilket knappast talar till humaniorans fördel. Även i de fall då tematiken inte explicit exkluderar kulturforskningen har dessa satsningar ofta ett starkt nyttoorienterat perspektiv vilket lämnar begränsat spelrum för kulturforskare som sällan kan utlova samma konkreta resultat som naturvetare och samhällsvetare.

Det sistnämnda gäller i ännu högre grad i Storbritannien. Banks menar att de flesta brittiska kulturforskare upplever sin finansieringssituation som synnerligen kärv. Anslagen krymper och forskare tvingas bli entreprenörer: slimma organisationen, göra sina resultat användbara utanför akademien och se sig om efter alternativa finansiärer. Samtidigt ställer externa bidragsgivare allt större krav på att forskarna ska kunna redovisa konkreta, mätbara resultat vilket också lägger hinder i vägen för den humanistiska forskningen där detta ofta är svårt eller direkt omöj-

ligt. Sådana nyttoanspråk har även blivit en ledstjärna när universiteten fördelar sina egna anslag. Under de senaste åren har universiteten lagt allt större vikt vid att forskningen ska vara socialt och ekonomiskt tillämpbar och att de nyutexaminerade studenterna ska vara anställningsbara. Detta har varit till men för de flesta humanistiska institutioner men det har haft en särskilt allvarlig inverkan på kulturstudierna som har kommit att betraktas som ett onyttigt ämne som inte klarar av att ge studenterna en användbar utbildning. Därför har dessa nyttokrav resulterat i något av en kris för de brittiska kulturstudierna och tvingat många anrika cultural studies-institutioner att lägga ner verksamheten under de senaste åren (2002 stängde exempelvis universitetet i Birmingham det internationellt välkända Centre for Contemporary Cultural Studies CCCS).

TVÄRVETENSKAPENS DILEMMA

De brittiska kulturstudiernas dilemma tycks med andra ord bestå i att kulturstudierna förlorar sina anslag när de får kläskott för en nidsbild av traditionell humaniora och humanistisk forskning som improduktiv och onyttig. I många andra delar av världen framstår i stället främlingskapet inför den traditionella humanioran och dess etablerade ämnesdiscipliner som kulturstudiernas största problem. Regev beskriver hur forskare med bakgrund inom kulturstudier har svårt att få jobb eftersom de faller mellan stolarna i den traditionella ämnesindelning som fortfarande dominerar det israeliska universitetssystemet. Stahl förklarar att det största problemet för kulturstudier i Nya Zeeland är att man saknar tydligt avgrän-

sade forskningsfält. Det finns förvisso gott om utbildningar och forskningsprojekt med tydligt fokus på kulturstudier, men eftersom universiteten är organiserade utifrån traditionella ämnesdiscipliner finns det inga självständiga kulturstudieinstitutioner utan kulturstudierna underordnas andra ämnen. Även om man försöker samlas kring regelbundna konferenser lider kulturstudierna av att den vardagliga forskningen bedrivs med sin bas i ett antal olika ämnesmässigt utspridda institutioner.

Många av de rapporter vi fått in vittnar om att kulturstudierna är fångade i en liknande spänning mellan disciplinära och interdisciplinära förväntningar. Om man ser till utvecklingen i kulturstudiernas hemland, Storbritannien, bekräftas detta på ett delvis oväntat sätt som inte bara ställer det disciplinära dilemmat på sin spets utan också vänder upp och ner på det. Banks framhåller att föreställningen om att de brittiska kulturstudierna befinner sig i en kris bara är ett sätt att tolka situationen. Samtidigt som man lägger ner etablerade cultural studies-enheter börjar forskare knutna till andra institutioner och ämnesdiscipliner allt mer att anamma kulturstudiernas teoretiska perspektiv och analytiska verktygslåda. Att separata institutioner läggs ner behöver därför inte betyda kulturstudiernas död utan Banks målar i stället upp en bild där kulturstudier allt mer integreras i andra ämnen. Detta är inte nödvändigtvis ett krissymptom utan kan också tolkas som en konsekvens av att cultural studies har blivit en skolbildning som är så rik på skiftande frågeställningar och teoretiska och metodologiska perspektiv att den inte längre kan hållas samman som en enhetlig disciplin som förvaltas av separata Cultural-studies institutioner.

Vad som framstår som en tillbakagång för de brittiska kulturstudierna kan alltså trots allt vara ett tecken på att de håller på födas på nytt som en integrerad del av ett bredare fält av en mångfald olika forskningsdiscipliner. Detta antyder i så fall att kulturstudierna i England utvecklas i motsatt riktning gentemot de andra länderna. Om man i många andra länder fortfarande väntar på att kulturstudier ska erkännas som ett självständigt forskningsområde och bedömas efter sina egna normer så antyder Banks iakttagelser att de brittiska kulturstudierna snarare har spelat ut sin roll som självständig disciplin och nu är redo att inkorporeras i ett vidare spektrum av humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnesområden.

Mycket av detta är naturligtvis spekulationer. Våra fem korrespondenter har kortfattat skildrat den forskningsverklighet de upplever i olika delar av världen och deras rapporter ger inte underlag för några generella slutsatser om den forskningspolitiska utvecklingen i världen idag. Vissa saker kan man dock sluta sig till. Det står exempelvis klart att finansieringssystemens utformning och de etablerade metoderna för att mäta och värdera forskningskvalitet är problematiska frågor för humanister i allmänhet och tvärvetenskapliga forskare i synnerhet. Men det är också uppenbart att förändringens vindar blåser i stora delar av forskningsvärlden och att det troligtvis också påverkar finansieringssystem och mätmetoder. Vilka konsekvenser detta kommer att få för kulturforskningen i framtiden är ovisst. Somliga ser en utveckling mot ökad akademisk stordrift som bara premierar etablerade ämnesdiscipliner, beprövade aktörer och invandra forskningsperspektiv. Andra har större förtroende för att framtidens forskningspolitik ska tillvarata och premiera

nya och innovativa, interdisciplinära forskningskonstellationer.

NOT

¹ Dessa rapporter finns publicerade i sin helhet på ACSIS hemsida: <http://www.isak.liu.se/acsis/publikationer>.

SUMMARY

An International View on Research Policies in Transition

We asked five former guest scholars to send us a short report on the current situation for cultural research in their home countries. This article is an attempt to summarise these reports and it touches on questions of funding, evaluating and conducting cultural and interdisciplinary research in Australia, New Zealand, the United Kingdom, Finland and Israel. All reports tell of a situation where it is hard for cultural research to compete for funding with the social and natural sciences since the methods used for evaluating research quality tends to favour the latter. The current trend to allocate funding to research that is regarded as socially and economically useful is yet another disadvantage for cultural research whose outcomes might be hard to measure.

Interdisciplinary research is affected by those general conditions, but it is also subject to specific conditions that vary in different countries. In some countries, such as Finland, interdisciplinary applications are met by a certain lack of understanding in a system of funding that is structured around a traditional order of academic disciplines. In other countries, such as New Zealand, research funds look favourably upon interdisciplinary research. The main problem for Cultural studies seems to be that it has no natural place in the disciplinary landscape and that it is dispersed among many different departments. The main conclusion that can be drawn is however that both the disciplinary landscape and the systems for funding and evaluating research are currently under reconstruction in many parts of the world, but that the outcome of this process is still unpredictable.